

1940 Stå på gutter, det er Norge det gjelder

De hadde krysset Rombaken fra Øyjord og gått i land under Taraldsvikfjellet. De franske fremmedlegionærer, hvis rykte var mest legendarisk, overrasket dem stort. Det var som om disse elitesoldatene fikk panikk, og kom i retrett mot dem. De profesjonelle franskmennene med mindre innslag av eventyrere fra store deler av Europa, skulle på et vis være spydspissen og dekke deres fremrykning. Nå var nordmennene overlatt til seg selv i front, stilt overfor en motstander den norske regjering mente det ikke nyttet å kjempe imot. Ungguttene var stolte av sin bataljon, hvis kommanderende general hadde gitt sitt klare syn og ordre til bataljonssjefen. General Carl Gustav Fleischer nød stor respekt i nord, han var krigersk og kompromissløs, en som selv ønsket å være i første rekke sammen med sine soldater. De skjønnte at han hadde gitt de ulike bataljoner frie tøylar. De ulike tropper lot seg dirigere gjennom koordinering mellom troppssjefene som sendte frem sine mindre grupperinger fra skanse til skanse. Men så stanset det plutselig opp, en slags uforklarlig stillhet. De lot seg falle avventende ned, ventet på et initiativ. De titter frem, kunne høre tyske kommandoer, ble enda mer i villrede. Da trer selve bataljonssjefen frem som den naturlig ledestjerne han også var blant soldatene, en høyverdig major, sindig, rolig - mest litt ydmyk, men med stor verdighet. Hans grå, skitne jakke ble holdt på plass av et bandolær, med seler over skuldrene. Han står nå helt oppreist, noen ble mest forskrekket - følte han ville bli et lett mål. Hans høyre hånd griper raskt ned i den halvåpne pistoltasken i bandolæret, løfter pistol og skriker ut: «*Stå på gutter, det er Norge det gjelder.....*». Soldatene visste der og da at majoren ville lede dem til seier. Døden var ikke å frykte..... de visste at sjefen var sterk i troen, nå fremsto han guddommelig.....de ble alle plutselig usårbare. De hadde Gud på sin side.

Ivar Hyldmo leder sine menn mot Narvik

Det er 28. mai 1940 utenfor Narvik. Major Ivar Hyldmo oppildner sine menn til det som i ettertiden ble kalt Tysklands og Hitlers første nederlag i ww2, gjenerobringen av Narvik, hvor Hyldmos II bataljon av IR15 var den eneste norske avdelingen som deltok aktivt. Det er stor sannsynlighet for en heroisk selvhevdelse her, da polske kavaleribrigader i september 1939 vel hadde en viss fremgang mot tysk infanteri. Men for all del, vi må gjerne la det stå slik, det gir oss stolthet og ære, og det er ikke til å kimse av.

Kampene ved Narvik våren 1940 har blitt karakterisert av mange som det eneste virkelige frontavsnittet i Norge under de fem mørke årene. Flere personer og steder i Norge har i ettertid skapt seg en heroisk omtale, for mange mest mytebelagt. I og for seg ikke noe galt i det heller, vi trenger hver bidige «seier» for å skape samhold, samt lære. Men fallhøyden og stoltheten blir lett sårbar. For Narvik var, og er, det omvendt. Dette var vel den eneste virkelige krig i kongeriket Norge. Dessverre ble Narvik mest glemt i historiebøkene da regnskapet skulle gjøres opp etter 2.verdenskrig. Ettermæle ble styrt av den såkalte Hjemmefronten sørpå. Flere mener at de ga seg selv alle medaljene, og har klart å sementere sitt eget rykte gjennom filmer som kanskje ikke er helt korrekte historisk og lukter vel mye egenpropaganda.

Ivar Hyldmo var som en ruvende bauta for sine menn

Opprinnelig skulle bataljonen til Hyldmo fungere som nøytralitetsvakt på ettervinteren 1940. Da vinterkrigen i Finland opphørte den 12. mars så det ut til at hele bataljonen skulle bli dimittert. Den norske regjering fortsatte nemlig med sin naivitet og svik, de lot mest som ingenting til tross for at de visste om tysk invasjon både i Østerrike og Polen. Men så kom den 9. april. Da ligger Hyldmo og hans menn på Setermoen. De ble omgående beordret til Fossbakken og Lapphaugen, og kort tid etterpå var de i aktive kamphandlinger som skulle vedvare frem til 28. mai. Den første tiden var de mest alene, men fra 30. april ble de en del av en felles styrke bestående av engelskmenn, franskmenn, polakker og nordmenn. Kampene ute i fjorden mellom ulike skip, gjorde snart fjorden om til en kjempemessig kirkegård av skip, og tyngdepunktet forskjøv seg etter hvert mot Ofotbanen, selve det strategiske brohodet. Å sikre seg Ofotbanen var tyskernes store mål, og med god hjelp av svenskene klarte de å sikre seg den viktige tilgangen til ressursene i Kiruna. Men før de kom så langt skulle de møte en sindig florbrygg fra Stjørdalen.

I midten av mai ble II. feltbataljonen av IR15, den såkalte Hyldmobataljonen, beordret som eneste bataljonen innen 6.divisjon til å delta i gjenerobringen av Narvik. En bataljon består normalt av tre til fem kompani, som tilsier igjen til sammen 550 – 900 mann. Hyldmobataljonen besto av ca. 700 mann.

Hyldmo kunne ikke informere sine menn om planene før den 23. mai. De taktiske tyske disposisjoner dannet mange mindre ulike fronter, og planen om en landgang av allierte ved foten av Taraldsvikfjellet syntes i overkant dristig, kanskje også umulig, hvor de måtte rykke frem i bratt terreng mot tyske veletablerte stillinger. Major Hyldmo var realist og fortalte sine soldater at de måtte være forberedt på det verste. Alle ville ikke komme ned fra fjellet igjen i live. Kort tid senere hadde de låst seg fast i fjellsiden da allierte flyktet. Hyldmobataljonen var i ferd med å tape og ville med stor sannsynlighet blitt totalt utradert. Det er her i denne kritiske fasen at stjørdalingen Ivar Hyldmo viser sine fremragende egenskaper: «*Stå på gutter, det er Norge det gjelder*» reddet den gangen mange norske liv.

Ivar Hyldmos soldater holdt Narvik i flere dager

Hyldmo og hans menn gjenerobret Narvik, og holdt byen i elleve dager frem til 9. mai. Da forlot engelskmennene området og trakk seg ut av Narvik. Det var andre gangen på kort tid at England lot oss i stikken. Første gangen var i Namsos. Slukøret satt den norske regjering på gården Haug ved Skjold i Øverbygd i Troms, mens kongen holdt til på ei hytte i Trangen, noen kilometer lengere nord inne i Balsfjord kommune. Ikke engang da hadde de lært. Kort tid etterpå stakk de selv av med halen mellom beina, som frivillige underlagt England. De ble lakeier etter å ha gitt fra seg hele den norske handelsflåten. Det kostet vel over 3 500 norske sjømenn livet.

Ivar Hyldmo ble født på Kilnesplass under gården Kilnes i gamle Hegra kommune den 26. mars 1893. Han var sønn av Ole Olsen Kilnessplass og Beret Sivertsdatter fra Midtkilplass, og var barn nummer ni av elleve. Da et nytt århundre meldte seg ble faren selveier og plassen

ble hetende Hyldmo. Slik tiden den gang var, var det matauk fra tidlig til sent, og alle måtte ta sin tårn. Ivar ble i 10-årsalderen gjetergutt på Kilnes, og det gikk heller ikke lang tid før han jobbet som sesongarbeider på jernbanen hvor han plukket gress fra skinnegangene for å hindre at damplokomotivet forårsaket brann. Ivar Hyldmo forlot tidlig hjemmet og sin barndoms dal.

Etter artium (på Volda) søkte Hyldmo seg inn på Underoffiserskolen, som den gangen ble regnet som en utrolig god utdanning og som ga mange karrieremuligheter. Hyldmo fant seg trolig godt til rette, og tok muligheten da han kom inn på Krigsskolen. På hans tid var ikke alltid en militær karriere mulig, i den forstand at det ikke var en hundre prosent stilling. Offiserer kunne være i tjeneste kun noen uker hvert år. Det var nok dette som gjorde at Ivar Hyldmo havnet som lærer i Nordfjordeid hvor han i 1923 ble tilsatt ved Eids gymnas (senere Eid vgs). Skolen var ganske så nystartet, som privatskole. Hyldmo hadde blant annet kroppsøving, et fag som kanskje ikke ble særlig prioritert på den tiden. Det sier vel sitt at jentene var fritatt for prøve i kroppsøving helt frem til 1953.

Ivar Hyldmo og hans kone Petra

I 1929 steg Ivar Hyldmo i gradene militært sett, og ble samme året beordret til tjeneste ved IR 15 på Elvegårdsmoen ved Narvik. Dette førte til at han og hans kone, Petra Hamre fra Davik, bosatte seg i Ballangen. Hovedgrunnen til det var at Ivar ble tilbudt å bygge opp en privat middelskole/realskole bekostet av Gruveselskapet A/S Bjørkaasen Gruber og i samarbeid med kommunen. Her ble Ivar til å begynne med eneste lærer. Tidligere elever har fortalt om en lærer med enorm arbeidskapasitet. Skolen hadde så gode resultater at folk sendte ungene seine til Ballangen fra hele landet, ikke ulikt det som hendte med landsgymnasene på 50-60 tallet. Hyldmo var rektor ved Ballangen realskole i årene 1929-1946 og underviste senere i kortere perioder frem til han sluttet i 1968.

Etter krigshandlingene i Narvik og kapitulasjonen gikk Ivar Hyldmo tilbake til lærergjernen. Den 6. august ble han sammen med så mange andre offiserer arrestert av tyskerne og sendt i fangenskap i Tyskland. På veien hjem fra fangenskap i juni 1945 kom Hyldmo og hans kone innom Flora, hvor det ble taler, musikk og bæring på gullstol. Dette besøket ble rammet av sorg da hans mor døde (91) kun timer etter at de ankom Flora. Heldigvis fikk de møte hverandre noen minutter før hun døde. I perioden 1951-1952 var Ivar Hyldmo oberst og sjef for Tysklandsbrigaden. Deretter militær attache i England 1952-1958

Ivar Hyldmo døde 16. juli 1968. Under seremonien i Drammen møtte flere høyere militære sjefer opp, blant annet sjefen for Hæren, og ved inngangen sto gardister æresvakt. Major Ivar Hyldmo var som tidligere nevnt den første som spaserte inn i Narvik sammen med noen av sine soldater da byen var gjenerobret den 28. mai 1940. Men det hadde selvsagt

kostet. I løpet av de 45 minuttene det tok Hyldmobataljonen å innta Taraldsvikfjellet i utkanten av Narvik ble 12 drept og 36 såret, hvorav fire mann døde av skadene.

Over:

F.v: Kjellaug Kolsung, datter av Ivar Hyldmo, så hennes to døtre: Astrid og Birgitte Kolsung (barnebarn av obersten)

Til venstre:

Aksel Gundersen Kolsung, sønn av Astrid og dermed oldebarn av Ivar Hyldmo. Han har master i historie og har interessert seg sterkt i sin oldefars liv. Aksel levde i 2018 mest et landstrykerliv da han gikk fra Tromsø til Eidskog, og på turen fulgte i sin oldefars fotspor ved Narvik

Et minnesmerke over Ivar Hyldmo står i dag i Rådhusparken i sentrum av Ballangen. Det er skjært ut av en stein fra et lokalt steinbrudd som var i drift til mot slutten av 1800-tallet. Relieffet i bronse på 46 x 35 cm er modellert av Karsten Vollen etter et foto utlånt fra familien. Det er støpt hos firmaet Rasmussen Jernstøperi i Harstad. Øverst på relieffet står: IVAR HYLDMO 1893-1968, og nederst: REIST MED TAKK. Det var meningen å ha minnesmerket ferdig i 1999, 70 år etter at Ballangen middelskole ble grunnlagt, men avdukingen ble utsatt til 2. juli 2000, slått sammen med en feiring av Ballangen kommune. Mye folk var selvsagt tilstede, blant annet slekt fra Stjørdal og det øvrige Norge. Henrik Stenwig, den eneste igjen av de fire elevene fra første skoleåret, holdt avdukingstalen som avsluttet med at to jagerfly kom inn over bygda i lav høyde og på den måten leverte en hilsen fra Forsvaret. Henrik Stenwig sa blant annet: "Ivar Hyldmo var et strålende menneske, en fremragende lærer, og en stor offiser, en mann med helstøpt karakter, en personlighet av høyeste moral." Ved

minikraftverket ved Taraldsvikfossen ved Narvik er det også satt opp en bauta, til minne om Ivar Hyldmo. Bautaen står like ved der kamphandlingene i fjellet kulminerte.

Barnebarn av Ivar Hyldmo: f.v Geir Kolsung, Per Ivar Kolsung og Per Kristian Hyldmo

Samlet under felttoget i 1940 mistet Hyldmos bataljon 30 soldater. 23 av soldatene ble drept i kamp, fem av soldatene ble dødelig såret. To av soldatene ble syke under felttoget, og døde senere av sykdom. Under selve angrepet på Narvik (28. mai), mistet bataljonen 17 soldater. 15 av disse ble drept i strid, to ble såret og døde senere av det. (Kilde: Knut Werner-Hagen).

Lånke, lørdag 21. september 2019

Representanter for Hyldmoslekta i Stjørdalen

F. v.: Aud Solfrid Winther (datter til Odd, sønn av Severin - bror til Ivar), Oddmund Hyldmo (sønn av Peder, sønn av Olav - bror til Ivar), Karin Margrethe Hyldmo (datter av Borgny, datter av Bernt - bror til Ivar), Borgny Olaus Børseth (datter av Bernt - bror til Ivar), Svanhild Kristin Hjelseng (datter av Odd, sønn av Severin - bror til Ivar) og Svein Annar Hyldmo (sønn av Alf, sønn av Severin - bror til Ivar)

Det heter seg at vi mennesker er de eneste «dyr» i verden som drikker når vi ikke er tørst, spiser når vi ikke er sulten og snakker når vi ikke har noe å si. Det er muligens noe i dette, men siste punktet gjaldt ikke Ivar Hyldmo. Hans beskjedne og intelligente vesen reddet mange liv i 1940. Riktignok fikk Hyldmo St. Olavsmedaljen med eikegren, og en rekke æresbevisninger, men det er merkelig at han ikke har blitt tildelt Krigskorset. Florbysgen vant slaget om Narvik i 1940. Dette med krigsmedaljer er selvsagt en vanskelig diskusjon. Det er meget ømtålig å sette innsats opp mot innsats, død mot død og så videre. Men at Narvikavsnittet har blitt underrapporter i vår historie synes klart. De holdt ut dobbelt så lenge

i nord som i sør. Narvik var de mest dramatiske krigshandlinger i Norge. Hyldmobataljonens gjenerobring av Narvik fikk stor symbolsk betydning, og satte Narvik på kartet verden over. På nettet står følgende fra Knut Werner-Hagen, som har skrevet om innsatsen til vesterålingene - som hadde med 250 mann i kampene ved Narvik, hvorav flere drepte i Hyldmos bataljon. Werner-Hagen sier det slik: «*Dagens unge vesterålinger vet tilsynelatende mer om tungtvannsoperasjonene og om Max Manus enn sine egne forfedres krigsinnsats*». Denne setningen sier ikke så rent lite!

Knut Werner-Hagen